

SZERKESZTŐSÉGI KÖZLEMÉNY

Zárszó

A *Regio* szerkesztősége 2011 áprilisában úgy döntött, a 2010/4. szám publikálása után a folyóirat megjelenését szünetelteti.

A lap az utóbbi két évben a Nemzeti Kulturális Alapprogram Ismertetéskészítés és Környezetkultúra Szakmai Kollégiuma folyóirat-pályázatától nem kapott támogatást. Ugyanakkor az NKA közel 400 példányt fizetett elő különböző könyvtáraknak, és további 40–50 előfizetővel számolhattunk. (Az így befolyt összeg évi 2 szám költségeit fedezte, a továbbiakhoz a forrásokat a Kalonda Bt. és a szerkesztők biztosították.) A Szülőföld Alap szintén elutasította a támogatásunkat. (Informálisan az akkori Nemzetpolitikai Szakállamtitkárság munkatársai meg is üzenték, hogy hiába is pályázunk. Az ok feltételezhetően a *Beszédből – ideiglenesen „zárolt” – világ* riport lehetett. *Regio* 2009/2.) Az angol számok megjelenését éveken át a „*Challenge – Changing Landscape of the European Security and Liberty*” program támogatta. 2010-ben már az angol különszám megszerkesztéséhez sem volt erőnk, időnk, késztetésünk.

Azt, hogy miként jutott el idáig az 1990-ben indult folyóirat, illetve miért fulladtak ki – a más vonatkozásban egyenként ambiciózus – szerkesztők, egyrészt intézményi okokra, másrészt a magyarországi kisebbségi kutatások szerepvizonyainak átalakulására vezetjük vissza.

A *Regio* első száma 1990 januárjában jelent meg mint kisebbségstudományi szemle, amely a csehszlovákiai magyarság érdekképviseletét kívánta szolgálni. Miközben az első évfolyam szerkesztősége – Filep Tamás Gusztáv (megbízott főszerkesztő) kivételével – Szlovákiában élőkől vagy onnan Magyarországra áttelepültekből állt, a nemzetiségi kérdést közép-európai összefüggésekben tárgyalták. A *Regio* tematikája az elkövetkező években folyamatosan bővült a különböző magyar, illetve magyarországi kisebbségi csoportok, a kisebbségek és a régió

történetével, nacionalizmus-, és közösségtanulmányok megjelenítésével. Mivel akkor Magyarországon a nemzetiségi kérdésben egyedülálló tudományos periodikának számított és Csehszlovákiában a potenciális szerzők és szerkesztők intenzív közéleti szerepet vállaltak, ezért nem volt értelme „hazavinni” a lapot. (A *Kisebbségkutatás* 1991-ben indult döntően szemlélő lapként; a *Pro Minoritate* 1992-ben a FIDESZ kisebbségpolitikai orgánusaként). Az első évfolyam szerkesztését Tóth László és Filep Tamás Gusztáv végezte, Szarka László segítségével. A lap kiadója az Írók Szakszervezet Széphalom Könyvműhely volt 1994-ig. Ekkor a folyóiratot a Teleki László Alapítvány (TLA) vette át és biztosította a folyamatos megjelenést 2006-ig, az alapítvány megszűntéig. A szerkesztőség 1991-től bővült ki „magyarországiakkal” (Fejős Zoltán, Lázár Guy, Tóth Pál Péter) és ettől kezdve 1996-ig Szarka László mint felelős szerkesztő jegyezte a lapot, de 1994-től 1998-ig Fejős Zoltán volt a főszerkesztő. Ez az az időszak, amikor a folyóirat a kisebbségi kérdés magyar nyelvű kutatásait próbálta mind teljesebben lefedni, az új eredményeket integrálni. 1998–1999-ben Csejdy László lett a lap főállású felelős szerkesztője, és a periodika egyre inkább a TLA munkatársai és szakmai hálózatai publikációs fórumává vált. A szerkesztőségből távozott Szarka László, aki az MTA Történettudományi Intézetben belül ekkor hozta létre a Kisebbségkutató Műhelyt, és a *Regionál* sokkal szélesebb szerkesztőséggel, főállású szerkesztővel is bíró *Kisebbségkutatás* c. folyóirat szerkesztőjeként a magyarországi és a szomszédországi kutatások integrátori szerepére törekedett.

E lap megerősödésével és a *Limes*-sel – helytörténeti folyóiratból 2000-től kezdődően történeti-nemzetiségi tematikus összeállításokat hozó periodikává válva – együtt új, a külföldi magyar tudományos írásokat közlő orgánumok indultak: a *Magyar Kisebbség* 1996-ban, a *Székyföld* 1997-ben, a *Fórum* 1999-ben. A kutatások köre és a kutatói létszám is megnőtt, de ennél sokkal gyorsabban bővültek a publikációs lehetőségek. A *Regio* szerkesztősége 1999-től kizárólag a TLA munkatársaiból állt. Tematikailag már nem kisebbségtudományi lapként, hanem egy olyan társadalomtudományi folyóiratként határozta meg önmagát, amely kisebbségi, regionális közösségekkel, identitás- és emlékezetpolitikai, kulturális örökség és nacionalizmus témájú tanulmányokkal foglalkozik. 2000-től megszűnt a felelős szerkesztői „státus”, de minden lapszámnak és blokknak volt felelőse. Az 1999–2006 közti időszakban – ki- és belépésekkel – a szerkesztő bizottság tagjai voltak: Bárdi Nándor,

Erdösi Péter, Fedinec Csilla, Kántor Zoltán, Kovács Éva, Papp Z. Attila és Szerbhorváth György. A TLA 2006. december végi jogutód nélküli megszűnésével a lap kiadó nélkül maradt. Mivel 2007-ben három szerkesztő is átkerült az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetbe, a lapot az intézetnek ajánlottuk fel. Az akkori igazgató, Szarka László ezt arra hivatkozva utasította el, hogy tervei szerint a *Kisebbségkutatás* lesz az intézmény lapja. Ugyanakkor biztosította a lap postázási költségeit és a szerkesztéshez szükséges infrastruktúrát. Ekkor kerestük meg Fejős Zoltánt, aki a Néprajzi Múzeum Igazgatójaként írásos együttműködési megállapodás nyomán vállalta a felelős kiadói szerepet, azzal, hogy a lap finanszírozása a szerkesztőség feladata. 2009-ben azonban kiderült, hogy mivel az előfizetések révén bevétellel rendelkezünk (kb. 1 millió Ft) és azt a Múzeumban a közös költségvetés részeként kell kezelni – miközben nekünk szükségünk volt a pályázati forrásokon túl az előfizetői díjakra is –, nem volt fenntartható a speciális helyzetünk az intézményben. Ekkor, de már 2007-ben is felmerült egy egyesület alapításának ötlete, de annyira megosztottnak tűnt a szakmai közeg és olyan sok idővel és kötöttséggel járt volna ennek működtetése, hogy nem mertünk belevágni. Így 2009-ben újra megkerestük az MTA Kisebbségkutató Intézet új igazgatóját, Tóth Ágneszt, de megállapodás-tervezetünkről nem tárgyalt velünk. Ettől függetlenül továbbra is biztosította a postázási költségeinket.

Az NKA pályázat érdekében a legegyszerűbb megoldásnak az tűnt, hogy a tördelést és a sokszorosítást bonyolító Keresztes Miklós Kalonda Bt-je vegye át a kiadói jogokat. A sikertelen pályázat után előbb „fiatalokat” szeretttünk volna bevonni a szerkesztésbe, majd különböző műhelyekkel tárgyaltunk a lap jövőjéről. Nem jártunk sikerrel. A lap további fenntartására így kevés magyarázatot találtunk, úgy véljük, a magyar nyelvű kisebbségkutatás intézményei az elmúlt évtizedben megteremtették a maguk publikációs fórumait. Az a kísérletünk, hogy általunk fontos elemzések elkészítésére külön szerzünk forrásokat és tematikus blokkal próbáljuk ezeket az alap kutatásokat pótolni, intézményes háttér nélkül nem volt folytatható. (Ilyen volt a kisebbségi oktatásfinanszírozás, a kisebbségi közösségek foglalkozás és iskolai végzettségének változása, a szomszéd országok kisebbségjogi viszonyainak azonos szempontok szerinti áttekintése, a magyar nyelvű romák a külhoni magyar közösségek peremén, stb.)

Kiadói zsákutcánk okát a *Regio* intézményesülésének hiányában lehet összegezni, miközben a magyar nyelvű kisebbségkutatás utóbbi két évtizedének épp az intézményépítés és annak reprezentációja volt

a meghatározó folyamata. A felsorolt folyóiratokon túl egymással párhuzamosan jöttek létre a kutatóintézetek: az 1985-ben induló Magyar-sághkutató Intézet utódja 1992-től a Teleki László Alapítvány volt. 1998-ban jött létre a Kisebbségkutató Műhely, amelyből 2001-re önálló akadémiai intézet lett. A kormány pedig 2002-ben saját háttérintézményeként nevesítette – az akkor már évek óta működő – Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Intézetét. Az ELTE-UNESCO Kisebbségszociológia Tanszék múltja 1992-re nyúlik vissza, akkortól folyik itt posztgraduális angol nyelvű kisebbségszociológiai képzés, majd 1999-től magyar nyelven is, illetve a következő évben indult ugyanitt a romológusok oktatása. Az ezredfordulótól a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a Corvinus Egyetemen, de más vidéki felsőfokú intézményekben is kisebbségpolitikai, kisebbségszociológia profilú tanszékek jöttek létre. Civil szervezetként a Pro-Minoritate Alapítvány, a Hídvégi Mikó Imre Kutatóintézet és a Terra Recognita Alapítványt lehet kiemelni. A szomszédos országokban ugyanakkor létrejöttek a saját kisebbségi közösségüket kutató magyar intézmények: pl. Fórum Intézet (Somorja), Mercurius Csoport (Pozsony), Limes majd Hodinka Antal Intézet (Beregszász), Magyar-sághkutató Tudományos Társaság (Szabadka), Identitás Kutatócsoport (Zenta), Kulturális Antropológiai Munkacsoport (Csíkszereda), Kriza János Társaság, BBTE Szociológia Tanszék, Max Weber Társaság, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja (Kolozsvár). Ha ez a sokféle párhuzamos intézményépítés és sok esetben a kutatási forrásokért folyó verseny nem lett volna elegendő ahhoz, hogy ne alakuljanak ki a kutatási mezőben egységes értékelési értékek, akkor a helyzetet tovább nehezítette, hogy a kisebbségkutatás hívószó alatt különböző csoportok és terek vizsgálata áll (lásd: külhoni magyarok; magyarországi nemzetiségek; cigányság; zsidóság; bevándorlók).

Az intézményesülés hiánya azonban nemcsak szerkezeti kérdés, hanem egyben funkcionális probléma is. Mi a munkánk társadalmi haszna? – Erre a kérdésre a kilencvenes évek végéig létezett egy szakpolitikai válasz. Pontosabban: a tudományos kutatások megjelenítésének az a feladata, hogy a szakpolitikát építse; annak hasznosulásáról visszajelzéseket adjon, illetve segítse a képzést. A határon túli magyarokkal kapcsolatos politikában és a roma ügyekben az ezredforduló után kiderült, hogy a politikai retorikák és a pártpolitikai kényszerhelyzetek jóval erősebbek, mint a szakmai megfontolások. Ebben a vonatkozásban a szomszédos országokban élő magyar kutatóknak annyival volt jobb a helyzete,

hogy saját elitjeik jobban figyeltek az eredményeikre, annál is inkább, mert az empirikus vizsgálatokat végző műhelyek készítik a kisebbségi magyar politikai pártok közvéleménykutatásait is.

De legalább ilyen fontos, hogy megkérdőjeleződött két fontos paradigma is. A roma kérdésben – a szélesebb nyilvánosság előtt is – világhossá vált, hogy a probléma nem pusztán a többségi társadalom előítéletességének következménye, hanem egy mély társadalomszerkezeti kérdésről van szó. A küllhoni magyar ügyekben pedig kiderült, hogy a kérdés kezelése nem pusztán a szomszédországi nemzetépítések magyarellenes doktrínáin múlik, hanem kulcsfontosságú az adott kisebbségi közösség belső integráció- és reagálóképessége, társadalmi pozícionáltsága. Az erről szóló publikációink azonban sem a politikusok, sem a tömegkommunikáció ingerküszöbét nem érték el.

De elértük-e szakmai közeget? Azt mondhatjuk, hogy a sok felsorolt intézmény és periodika átlagosan egy 4–500 fős olvasóközönsséggel rendelkezik (a kisebbségkutatás kiadványai kb. ilyen példányszámban fogytak el a könyvtári vásárlásokat is beleértve), amely igen kevés a dinamikus növekvő kiadványokhoz képest. Ha a szerzői kört nézzük, akkor egyrészt az a tapasztalatunk, hogy nagy részük természetes módon saját intézményéhez kötődik, másrészt a lektorált kéziratok átdolgozására egyre kevesebben hajlandók. Megtehetik, hiszen előbb-utóbb úgyis közlik valahol az írást. A szélesebb közérdeklődésre számot tartó tanulmányokat pedig a nagyobb ismertségű folyóiratokban vagy az interneten és nem szaklapokban publikálják. Számunkra a vendégszerkesztős vagy a meglévő publikációkat, kutatásokat újratematizáló lapszervezés nem volt elfogadható, mert nem adta meg a tudásteremtés örömét.

Ebben a helyzetben az évi 16 tematikus blokkot és ugyanennyi hiteles szakmai kritikát, partnerek hiányában, a magunk szakmai elvárásainak megfelelően, nem tudtunk megszervezni.

A *Regio* további működtetésének akkor van értelme, ha műhelyként, szakmai vonatkoztatási pontként, másokkal együtt újraszervezhetjük magunkat. Erre egyelőre nem látunk lehetőséget, ezért szüneteltetjük a lap megjelentetését.

Bárdi Nándor
Kovács Éva
Papp Z. Attila
Szerbhorváth György